PJ Feierberg, Mordecai Zeeb
5053 Tselalim
F4T8

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

SEEN BY
PRESERVATION
SERVICES

DATE.........................

PJ Feierberg, Mordecai Zeeb
5053 Tselalim
F4T8

א

מ. ז. פייערבערג:

צללים

פרס „העם".
נויורק, התרע"ו.

Feierberg, Mordecai Zeeb

PJ
5053
F478

LIBRARY
FEB 4 1970
UNIVERSITY OF TORONTO

צללים

מ. ז. פייערבערג:

...ובכל העולם הגדול והרחב עם שעשועיו הרבים והנחמדים, בכל החיים המלאים המון מחזות ותענוגים לא לקח אותי דבר זולתי הצל.

ליל אפל וצל שחור, היש מראות נעימים ממראות כאלה?

והשמש האכזריה קורעת את עיני, האור קורא אותי ביד חזקה לראות ולהנות מהעולם הארור, השוא והתפל; הלב הרך קל־הדעת מתעורר רגע רגע לכל מחזה עובר ולכל תאוה שפלה ומתרוצץ לבוא ולהכנס לעולמות שאינם שלו; הגיהנם פתוח תחתיו והוא יורד לתוכו עמוק עמוק ומושך אחריו את כל גופי, תנועותי ורגשותי, ובהיותי אסור למרות רצוני אל העולם והבליו, ולבי הפרא וה„בעל־תאוה" מתענג על קרני השמש המכשפה, ולא יתנני ללכת ולבקש את אהובי הצללים — הנני מפנה, למצער, את דעתי ומחשבתי רגע אחד אל הצל.

בלילה.

ואני יושב בבית המדרש הישן, המט לנפול. השמש כבר הלך לביתו. בחוץ יהום הרוח ביללת סערה ודופק על שברי לוחות החלון ומשתעשע עם שלהבת נר החלב אשר בידי, מניעו בחזקה ומטילו הנה והנה. העמודים הרבים

הנפוצים על פני כל הבית עומדים כמצבות על הקברים, ואני עומד נשען על הבמה בתוך, הגמרא פתוחה לפני והנני לומד.

נרי הקטן בוער בהמולה דקה ומתיז צרורות חלבו על פני הגמרא, הנה הוא מפיץ אור כהה על פני הבית וממלא את כל חללו צללי חשך; האור מרפרף מסביב לי ד' אמות ובוקע ועולה בתוך החושך, ובארבע פנות הבית חושך ושממון, והחושך עולה משם ומשתרע על פני כל התקרה ממעל ויורד כוילון עד חצי הפרוכת, אשר ממולי, והצללים מתנועעים, צל נופל בתוך צל וצל משתרע על גבי צל. הנה הבית כלו מתנועע, הכתלים משתחוים, הצללים מדברים שלום וידידות ונושקים איש את רעהו... הנה המה מדברים, המה מתלחשים, ואנכי לא אבין דבר... המה מתלחשים בדממה ואני אינני שומע.

ואני משתעשע עם הצללים, הנני מבליעם בקרב נפשי פנימה... הנני שואף אותם ומתענג על תארם השחור והנני רוצה כי יתקדרו עוד יותר, יתרחבו ויתפשטו וימלאו כל חללו של עולם אימה מתוקה ופחד נעים — כמוני.

והגמרא פתוחה לפני ואני הנני לומד בקול עצב ובנגון מהריד כליות ולב, והצללים מקשיבים ויוצאים במחול לפני הנגון, גם לבי, גם לבי בי דופק כהולם פעם: הנגון חודר אל תוכו פנימה

ולוקח בו מקום, למרות רצונו.

ואני, חפני, אינני יודע את אשר אני מרגיש אז, אינני מבין את נפשי אני; אינני מבין אף את קצות אלפי הרשויות המושלות בי אז והעושות שלום ביניהן ברגעים המאשרים האלה, והנני חוגר כל כחותי ומתעמל אך למען הבין מעט את נפשי, ולהשאיר לי שריד זכרונות מקוטעים מהעונג הקדוש הזה.

ואז נודע לי בפעם הראשונה, כי הצללים מושכים אותי אליהם. המה משכו אותי בדמי הלילה לבית המדרש... המה שפכו רוח תוגה ותמרורים על התלמוד וייצרו לו נגינה עצובה ושוממה, המה, אך המה...

אך מי המה הצללים? ומה לי ולהם?

אבי ספר לי, כי הוא אהב מאד בימי עלומיו להגות בלילה בתלמוד בבית המדרש וזה היה תענוגו האחד בחייו המלאים תמרורים. זוכר אני כי מדי דברו בזכרונות ימי נעוריו ובתארו לפני את שקידתו בלמודים, זלגו עיניו דמעות, דמעות געגועיו אל הלילות הנעימים, אשר בלה בתורה בבית המדרש; הוא היה אומר, כי הרגיש אז בנפשו, כי נאצל עליו רוח זימרות, ואש קדש ירדה אל לבו כמאת ה׳ מן השמים, ותמלא את כל קרביו חום אהבה אל הנגון העצוב, אל הלילה ואל הצללים... מי יודע! אולי זה הוא הנגון, הלילה

והצללים שאיהב גם אני?... אין זאת, אלא כי זו היא כל נחלתי שירשתי מאבי...

אבי, העני המאשר! אתה לא כבית את אש לבבך הקדוש באש זרה — התאוה! אתה לא הפגת את חומך בים החיים הקר! אתה, אבי, בטלת כל חשק עוד טרם נברא רצונו — ובי, בנך האמלל, בי אש ואש נלחמות, ים החיים שוטף בחזקה בלבבי, התאוה איננה בטלה זולתי מפני תאוה הגדולה ממנה, רצוני נמכר לעקר, לאדונים קשים... כל הרוחות הרעות המתרגשות ובאות לעולם לוקחות להן מקום בלבבי, והנני רואה כי ממשלת הצללים פוסקת מעלי מיום ליום ורוח הקדש מסתלקת מאתי.

העולם כלו ישן, ואני — ער.

יודע אני, כי העולם איננו מקנא באשרי. העצלים השוכבים סרוחים על ערשותם מדמים, כי המה הנם המאשרים; קטני הנפש, שלוי עולם, השמחים כעל כל הון על פת לחם, שבא להם בחרף נפשם, אינם יודעים זולתי לעבוד ולעמול למען האכילה והשנה ולישון ולאכול למען העבודה והעמל; מבקשי תענוגות, שומרי נשף, האמללים השקועים ביון התאוות, שכורי כל חשק וכל חמדה בזויה ינידו לאמלל כמוני. גם בי יתעורר לפעמים חפץ זר, האומר אלי: חפני

הכסיל, מה לך פה ומי לך פה? ולמה תמנע שנה מעיניך ותענוגים מבשרך?— אבל בכל־זאת יודע אנכי, כי מאשר הנני, מאשר במאשרים! ואמלל אהי רק אז, כאשר אישן ככל האנשים, כאשר ארדוף תהו ובהו ככל בני־הלוף... כאשר יפוח היום ונסו הצללים.

יודע אני, כי העולם רואה את בית מדרשי הישן הנטה לנפול כראות כל חורבה ישנה ושוממה הנטה לנפול, אבל אני, הוי, מה אמולה לבתי!...

העולם כלו הוא אך נקודה אחת בלבבי, ולבבי כלו הוא אך נקודה קטנה בבית מדרשי הישן, וכשתקדר השמש הן תחשך גם הארץ...

ואני רואה את בית מדרשי בנוי במרכזו של עולם ומשם קוי אורה יוצאים אל כל היקום...

ובלילה...

בעת דבר־מה ילחץ את לבבי וקסם נעלם ישפוך את רוחו עלי וימשכני לאיזה מקום, לאיזה דבר אשר לא ארעהו; בהרגישי, כי נפשי מבקשת לה מין מזון, אשר לא תשיגהו בהדר הבישול; בהרגישי, כי עיני המלאות דמע מבקשות להן פרח נחמד לשפוך את רסיסי טליהן עליו—הנני בורח אל בית המדרש, ובין המון צבאות הצללים הנני מתענג לאור הנר הכהה, על הספרים

הקרושים.

והספרים קדושים, בודאי המה קרושים... והארונות מה מלאים !..

אינני יורע איך הוא הדבר. אבל בכל־זאת כן הוא הדבר : ישנם רגעים כאלה, אשר אינני רואה ספרים כל־עיקר, אך המון אנשים ו„שדרות דורות״ ; והאנשים מה גבוהים ומה רמים ומה קרן עור פניהם ! והאנשים האלה עולים מתוך הארונות ומתבוללים בין הצללים... והצללים שחורים... ומתחת רגלי האנשים העולים ינהרו נהרי נחלי דם... והבכיות והצעקות עולים עד לשמים... לפניהם נחל דמע ודם ואחריהם דמע ודם.. וגם מלפני וגם מאחרי...

דמע ודם !

ובתוך הדם, בתוך הגויות הנשברות והמדוכאות תלויות על בלימה נשמות מה קדושות ומה גבוהות !...

ודמע ודם !...

ופה לא גלמוד הנני, פה רבים האמללים כמוני... פה רואה אני את השממון ואת המדבר אשר מלפני ואת החשך ואת התהום אשר מאחרי ...פה לא גלמוד הנני, פה רבים המאשרים כמוני.. פה רואה אני את האור ואת הטוב אשר מלפני ואת הטוב אשר מלפני ואת ה נ צ ח ואת ההוד אשר מאחרי... ופה... פה מה רחב הוא עולמי !...

פה אחיה ופה אמות; פה אסבול כאשר סבלו כל המון הנשמות האלה, העולות אלי מתוך הארונות הישנים, ופה אקוה, אקוה כאשר קוו האמללים ההם.

ובתוך סערת המחשבות המרות והאיומות המכות גלים בלבבי ומקדירות בתארן השחור כל בתי נפשי, למראה האל־מות הנורא, של בוז וקלון, של יסורי הנפש והגוף — יתעורר בלבבי רוח גאון ועוז יותר מאלה אשר בנו חרבות למו! חיים וקימים בתוך ארונות נרקבים, בין עלים בלים ומעופשים.

אשריך ישראל! בעת שחנטו אחרים ג ו י ו ת גבוריהם ואדיריהם הנטת אתה נ פ ש ו ת מעוניך ומדוכאיך, לכן ג ו י ו ת י ה ם המה הוצקו ויהיו לאבן ו נ פ ש ו ת י ך ישראל חיות וקימות ומרחפות כצללים בתוך הארונות השבורים, בין העלים הבלים.... ואשרי שיאחז ונפץ את העלים הבלים אל הסלע להסיר מעליהם אבקם הרב, למען יראו בכל עצם זהרם וטהרתם...

אבל...

הוי התלמוד מה קשה ומה עמוק! המרש"א בונה עולמות ומחריבם אבל העולמות מה המה?... הוי, העולמות הם קטנים, צרים ומקוטעים... האלפסי, המרדכי והרא"ש, הרמב"ם, הטור, ובית יוסף, כן, זה הים גדול ורחב ידים ואני צולל

בו, אבל מה אמצא על תהומו ? !...

וה„כוזרי" וה„מורה", „האמונות והדעות" ו„מלחמת השם"? הוי, מה אהבתי את ה„כוזרי"! מה אהבתי את ה„מורה" !

אבל אבי, הוי אבי...

אבי אומר, כי עון פלילי הוא לעיין בה„מורה" : מלא נא כרסך בתלמוד, המוחות שלנו קטנים וצרים והיצה"ר אורב לנו על כל פסיעה ופסיעה לצודנו למדחפות... אנא, בני, חוסה על נפשך ועל נפשי אני ואל תפנה לבך להפלוסופיה השובבה...

מה לך, בני.— אומרת אלי אמי — מה לך לשגות בהבלים ? אביך לא התפלסף, אבי אביך לא התפלסף ובכל משפחתנו לא ימצא „פילוסוף" אחד ; מחותנך איננו „פילוסוף", הוא איש נכבד ונשוא פנים, ו„כלתך" יפה כלבנה וברה כחמה ולימי הפורים שלחו לך שעון־זהב...

וה„מורה", הוי ה„מורה" ! מה איום הוא ה„מורה" ומה מאד אאהבנו !

ורעדה תחלוף בכל בשרי, שערות ראשי תסמרנה, הרעיון גבוה עד לשמים ועמוק עד שאול תחתית... ואני הנני משוטט גלמוד ובדד בעולם המחשבה והרעיון ; איזה זרם חזק שטפני אל העולם הארור הזה למרות רצוני, ובעל כרחי הנני חושב מחשבות...

והמחשבה מרה ואיומה, היא מנקרת את מוחי ומרגיזה את לבבי, מפצחת עצמותי ויונקה את לשד חיי — ושני עולמות שונים מתרוצצים בקרבי.

והעולמות שונים ורחוקים כרחוק מזרח ממערב ולבי האמלל סובל את שניהם...

הנה קול דופק על הדלת, לנכון בא רבי שלמה. הוא ער שלשה לילות בכל שבוע ועוסק בתורה. אנכי מסתיר את ה„מורה" תחת ה„בימה", כי רבי שלמה איננו אוהב את ה„מורה" ; הוא היה אומר: אוהב אנכי את מחבר ה„יד החזקה" ולא את מחבר ה„מורה נבוכים". ואני אוהב את רבי שלמה, הנני אוהבו בלב ונפש, וחלילה לי למרר את רוחו.

ורבי שלמה הוא תמונה מזהירה ומאירה בתוך הצללים השחורים, המתנועעים בכל מלוא הבית.

רבי שלמה הוא בן ששים שנה ומעלה, קומתו כפופה, ראשו שחוח עד החזה, מצחו הלבן הרחב והגדול חרוש לתלמי קמטים רבים, גדולים וקטנים, ושתי עיניו הגדולות והעמוקות מזהירות מבעד לגבותיהן הארכות כשתי בארות מים חיים בין סלעי מגור ורוכסי הרים, המכוסים בחורש מצל עב ; על שפתיו מרחף תמיד שחוק

קל המשתלשל ויוצא מתוך מחשבה עמוקה, המלאה אהבת אדם וטוב לבב. ופניו מפיקים תמיד תומת הנעורים ושלות השיבה.

ורבי שלמה כחו ככח אבן השואבת, הוא מושך אותי אליו ביד חזקה. היתכן ? — אומר אני לנפשי — היתכן, כי רבי שלמה הזקן, רבי שלמה הלמדן, המשתמש בשני כתרים, סיני ועוקר־הרים ביחד, רבי שלמה העני המדוכא, שבביתו אין לחם ואין שמלה — עד הלילה, ואני? אני הנער, שכח בחורים כחי, שלחמי נתן ומימי נאמנים, אני ישן ! ? מה קטונתי אז בעיני !...

ורבי שלמה עוסק בתורה מעומד ; הוא אומר, כי הוא אינו „נהנה" מלמודו אם הוא לומד מיושב. התורה — אומר הוא — צריכה התפשטות הגשמיות, ולא לבד שצריך אני לשכח כי רעב אנכי וכי עיף הנני, אלא שצריך אני לשכח, כי יש רעב ויש עיפות ; צריך אני לשכח, כי יש תחלה וסוף ללמודי. וצריך אני לדעת ולהבין, כי אני, ה„בעל תכלית", הנני אף טבעת וחוליא בה„תורה" הגדולה הנצחית ה„בלתי תכליתית".

ורבי שלמה שוכח כל אלה ! כן, הוא שוכח ! מעידים עליו כותלי בית המדרש השחורים,

הרואים את הזקן הנדכא והשחוח עומד נשען על ה„גמרא" בלילי טבת הארוכים, מאז הלילה ועד הבוקר,— כי שוכח הוא...

ואני מקנא אז ברבי שלמה, הנני רואה ומכיר בפניו המלאים זיו, כי הוא שבע שמחות וחן עולמו עליו! הוא אינו מבקש דבר ומוקיר דבר זולת הדבר אשר כבר הגיע אליו, ואשר הוא רוצה אך לפארו ולשכללו.

אמנם מאשר אתה, רבי שלמה!

ואני אמלל הנני, צר לי מקומי פה, הנשימה פה קשה והצללים רבים מאד... החיים הולכים לאט, הדם נוזל בעצלתים והנשמה מרחפת אך בין קברים ישנים וצללי תהו, ולצאת לא אוכל... אי־אפשר לצאת... אינני יכול לעזוב את אהובי הצללים... העולם הזה יקר הוא לי. יודע אני, כי מבלעדי החדר הזה יש עוד אוצרות רבים ושונים בעולמי זה... אך האוצרות האלה סגורים, עין אדם לא שזפתם... ואני הנני מבקש את המפתחות.

וה„מורה" וה„כוזרי" גם המה בקשו המפתחות. המה ידעו והרגישו, כי צר החדר הזה.. כי בית־המדרש השמם לא ימלא כל מחסור החיים... כי יותר מאשר יש פה, יש לדרוש ולבקש מהמקום הזה. אבל המצאו?... לא, המה אך הרחיבו את החדר

ה ז ה, האירו את אפלתו!... אבל המפתחות לפ ת ח י עו ל ם יו ת ר ר ח ב ל א מצאו...

אך מי זה בא? טעיתי הפעם, לא רבי שלמה בא. הנה איש עני עמוס בילקוטו על שכמו עומד לנגד עיני.

— שלום עליכם!

— עליכם שלום!

— מאין באת עתה, רבי יהודה, בדמי הליל?

— היום בבוקר יצאתי מהכפר הקרוב ללכת העירה. האכרים אמרו לי, כי אך מהלך שלש שעות מהכפר אל העיר, ולכן לא אכלתי שם לחם אצל אחי היהודים! אך השלג הרב כסה את עין הארץ, עד אשר לא יכולתי למצוא את הדרך ולכן תעיתי עד כה.

— ולכן צמת היום, רבי יהודי, היתכן? הן לא יום צום היום!

— הוי, נער מאשר אתה! אביך לנכון הוא „בעל הבית" ואולי גם עשיר, לכן תשאלני: „היתכן כי צמת". לך, בודאי, קשה היה גם להתענות „עשרה בטבת", אם כי ישבת כל היום בבית ולערב הכתה לך ארוחה טובה וערבה, אך אנחנו האמללים הננו כבר רגילים להתענות. אנכי אצום פה, ושמה מרחוק תצום עלי אשה וחמשה בנים; אנחנו האמללים הננו כבר רגילים

לשאת כל עוני ומתלאה, לשאת כל קלון וחרפה, להיות נגעי בני אדם ושבט בני איש... אשריך, נער, כי לא תדע את נפש העני! הה, לו ידעת את הנפש הזאת... לו ידעת...

— אבל עתה הן רעב הנך?!

— ומה אעשה אם רעב הנני? האם אעיר ישנים משנתם? הן כשממית יבזוני אם גם לא אפריעם מאומה, ומה עוד אם אעירם משנתם היקרה להם!

בחוץ השלך הס, שלות השקט פרושה על כל הרחוב מסביב, אין קול אנשים ואור נר, אך מקצה הרחוב יראה קרן אור זרוע על פני המרצפה ושאון עליזים ישמע.

קרבתי אל הבית, עברתי את המסדרון ומבלי חשוב הרבה נדחפתי כמו ביד חזקה אל הבית.

הדבר נחוץ, מוכרח אנכי לבוא אל הבית, העני סובל שם רעב... הרעב הוא דבר רע מאד... משער אנכי בנפשי, כי לא נעים הדבר להיות רעב... כן, אבוא ויעבור עלי מה... ואני הנני עומד באולם הבית.

האולם גדול ורחב ידים, הכל מסודר וערוך יפה, הכסאות והשלחנות עומדים בסדר ובמשטר, יריעות החלונות יפות ומהודרות, המנורה הגדולה

התלויה בספון בתוך מפיצה אור נעים וזך ועל השלחנות בתוך מנורות הכסף יאירו נרות גדולים, ואנשים רבים יושבים ומטיבים את לבם ועוסקים — בשחוק הקוביא.

האור הגדול הזרוע מסביב והשאון הרב, אשר עלה באזני אחרי חשך בלי־מצרים ודומיה ארוכה, הראו אותי לדעת, כי נכנסתי לעולם אחר של אנשים אחרים ושל חיים אחרים, והחיים האלה מה יפים ונעימים! פה אין כתם, אין צל אחד, פה הכל מבהיק ומזהיר; פה ים החיים מכה משברים וגלים בסער ורעש, וכל הנשמה צוהלה ושמחה.

הוי חיים, חיים! גם אנכי הנני אוהב חיים.. נפשי בקרבי תלהט, אפסי ארץ מתרוצצים בחובי ושמים ושאול תחתית בי נלחמים בעוז...

ואני מביט בתמהון על פני האנשים האלה, חפץ אני לחדור אל תוכם פנימה... לראות איך יחשבו, איך יאהבו, איך ישנאו; לראות אם יש באמת שווי וערך ישר בין השאיפה המחשבית ובין התגלמותה המעשית: העושים המה את אשר יבינו וירגישו, או, למצער, המבינים המה ומרגישים את אשר המה עושים; לראות עד כמה הנם מאשרים, נהנים ושבעים מעולמם... לראות ולדעת אולי... אולי אמצא פה את חידתי... אולי פה הוא החוף המקוה ומעין האושר והטוב,

אשר אני מבקש... ואולי גם עלי לבקש לי פתרונים לכל שאלותי המרגיזות בעולם אשר כזה...

— ערב טוב!

האספה נתנה עינה בי, ואחד מן הנאספים פנה אלי, ויאמר: מה חפצך, נער?

— מה חפצך, נער? — הפסיקו עוד אחד.

מה לך נער? — קרא אלי עוד אחד.

—נשה הנה, נער! — קרא עוד אחד בלעג.

— איש עני אחד בא עתה לבית הדרש. הוא תעה כל היום בדרך ועתה הנה בא עיף, רעב ויגע, כי כל אכל לא בא היום אל פיו. אנא, חננוהו, אדוני, ותנו לי למענו פת לחם...

— תנו לו פת לחם בעד העני שלו.

— מה מעשיך בבית המדרש, נער?

— המעטים הבטלנים ומורדי האור בבית המדרש?

— הוי בני־אדם יושבי חשך!

— אם תתן לי קוצה אחת מפאות ראשך, אתן פת לחם להעני שלך.

— יאמר נא לנו, איזו נערה מצאה חן בעיניו!

המשרתות הגישה לי פת לחם — ואצא.

אז נפלו האנשים בעיני מאד ויהיו בעיני נחגבים... הוי, שפלים! — חשבתי אז בלבבי—

אם אנשים חיים אתם, איה רגשותיכם? אים המון רחמיכם? לא! לא אנשים חיים אתם! דמעת אמלל אחד מפיקה חיים ותנועה יותר מכל מחולותיכם ושעשועיכם הבל; ברק אור מחשבה אחת של רבי שלמה הזקן השחוח מפיץ אור בהיר במחשכי לבבות נדכאים יותר מכל המנורות וברק האור של רקבון, אשר העליתם בחדריכם... הוא, רבי שלמה הזקן העני והחלש, אשר אתם בוז תבוזו לו, יודע להתנשא מעל עולמו השפל המלא תמרורים ועוני לעולם גבוה ורם מלא קדושה ואצילות; הוא בכיותיו — תהום רבה, תקותו — גבהי שמים, ורצונו — עולם ומלואו. ואתם? אתם, קטנים הנכם! אנשים מקוטעים, החיים בעולם צר ושפל של תאוות שפלות ושאיפות בזויות...

* *

*

ועוד הפעם הנני בין הצללים. יחשך ישופני ...נשמתי מבקשת לה מוצא לעולם יותר רחב, לעולם יותר גדול... אוהב אני את הצללים, אבל יותר מהם הנני אוהב את השמש... אבל את השמש, אשר תופיע על כל ותאיר את כל... את השמש, אשר גם חומות גבוהות ורמות לא יוכלו להשליך צל ולכסות בעדה... שמש־צדקה, אשר תופיע על כל, על קטן וגדול... ואז אצא מבית

מדרשי, אברח מבין הצללים...

אבל עתה אנה? אנה אברח, אנא אצא?...
האלוהים? האל אלה אשר לא ידעו את נפשי
האמלל?

לא! אינני חפץ להיות עשוק, אבל יותר
מלהיות עשוק אינני חפץ להיות — עושק.

מראשית שנת 1916, מתקבלת החתימה

על

„העם"

שבועון עברי פופולרי, בצירוף תמונות וציורים.

פרסים ! ! !

52.— חוברות „העם" במשך שנת 1916,

18— גליונות של „האומה" שהופיעו עד היום, שמחירם הרגיל הוא 90 סנט, **חנם.**

12.— ספרים חדשים; ספריה שלמה **חנם.**

„מלון" עברי אנגלי, מאת אלכסנדר הארכבי, במקום מחירו הרגיל שהוא 2.50 להותמי „העם" $1.25,

—„מלון של כיס" חדש, שיופיע במשך השנה 1916, ברבע המחיר,

„אלבום עברי", לאומי אמנותי, שמחירו הרגיל הוא $2.50 להותמי „העם" ינתן „האלבום" הזה במתנה **חנם**

„לוח העם".— מאסף הומרי. רק במחיר הנייר ומשלות הפוסטא.

מחיר החתימה:

לשנה שלמה עם כל הפרסים בחנם, $1.25,

לפחות משנה שלמה אין החתימה מתקבלת.

לכל הענינים לפנות אל:

„העם" 130 הענרי סט. נויורק.

PJ
5053
F4T8

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01567782 6